

เรื่องอังกฤษยิงนกในวัดไทยในทรศนะของสมเด็จพระจอมเกล้าเอง

วิบูล วิจิตรวาทการ

เรื่องฝรั่งชอบถือปืนเดินเล่นพ่นเข้าป่าสัตว์ตัดชีวิตในวัดไทยนี้ เกิดขึ้นครั้งแรกในแผ่นดินของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ซึ่งผู้เขียนเคยเล่ามาทีหนึ่งแล้ว คราวนี้จะขอเล่าถึงเหตุการณ์คล้ายคลึงกัน ซึ่งเกิดขึ้นในแผ่นดินของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง

คนไทยสมัยนี้สามารถอ่านเรื่องราวได้อย่างละเอียด เพราะสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ ทรงบันทึกไว้ในพระลายลักษณ์อักษรถึงคณะทูตไทยที่กรุงลอนดอน

เรื่องมีอยู่ว่า ฝรั่งเขาพักผ่อนหย่อนใจด้วยการยิงนก และเขตวัดนั้นเราไม่ฆ่าสัตว์ จึงมีนกหลบภัยอันตรายมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก วัดวาอารามในสมัยโบราณนั้น ก็มักจะมีกำแพงถึงสองชั้น เพราะฉะนั้นฝรั่งเขาก็คงจะทราบดี ว่านี่เป็นเขตศักดิ์สิทธิ์ เพียงแต่เขาไม่แคร์เท่านั้น

พระไทยไปห้ามแล้วเกิดวิวาทกันขึ้น เลยโดนภิกษุไทยรุมซ้อม ลงมือลงตีนเสียสะบักสะบอมปางตาย สมเด็จพระจอมเกล้า ฯ ทรงเล่าไว้ว่า

“มีคนอังกฤษ 2 คน ถือปืนเข้าไปในวัดโสมนัสวิหาร ไปยิงนกพิราบที่พระเจดีย์หลังพระวิหาร หน้าพระอุโบสถ พระอริยมุนีมาห้าม อังกฤษสองคนก็กลับไป

ครั้งเข้ามาอีกสักโมงหนึ่ง มีอังกฤษพวกหนึ่งเข้าไป ทั้งลูกจ้างบ้างอังกฤษบ้างประมาณสิบคน ไปยิงนกที่พระเจดีย์อีก เวลานั้นเป็นเวลาพระสงฆ์ลงไปทำวัตรอยู่ในพระวิหาร

พระสงฆ์องค์หนึ่งมาห้าม คนที่ยิงปืนไม่ฟัง เอาปืนกระทุ้งเอาพระสงฆ์ก็เกิดชกต่อย กลุ่มรุมตีรันกันขึ้น พระสงฆ์จับพวกอังกฤษได้สี่คน เอาตัวไปส่งพระอริยมุนี พระอริยมุนีถามว่ามาแต่ไหน บอกว่าไปจากบ้านหมอบรัดเลริมวังกรมวงศา

พระอริยมุนีว่า จะจับเอาพวกนั้นมาส่งที่วังกรมวงศา พวกพ้องของอังกฤษเข้ามาอ่อนนวยรับผิดรับชอบขอให้ปล่อยเสียเถิด อย่าเอาไปส่งเลย

รับทำหนังสือสัญญา ให้อภัยความไว้ไม่มาแล้ว ขอให้เปนเลิกกัน พระอริยมุนีเอาหนังสือสัญญาไว้แล้วปล่อยตัวไป

พวกที่อยู่บ้านหมอบรัดเลไม่พ้อง แต่พวกที่อยู่บ้านอื่นไปพ้องแก่กงสุลคนเก่า กงสุลคนเก่ามีหนังสือมาถึงกรมท่า आयัดพระสงฆ์ไว้ แล้วทำใบพ้องมาพ้องว่าพระสงฆ์ตี ความก็จะต้องชำระกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แต่เสนาบดีผู้จะชำระเห็นว่า ดิถีการฉลองพระที่ประทุมวันอยู่ ผัดไว้ว่าต่อวัน...จารเลิกแล้ว จึงจะชำระ

พอถึงวันนั้นเช้า กงสุลคนเก่าก็มาคืนเสียว่า กงสุลคนใหม่มาถึงแล้ว ตัวเปนสิ้นธุระ ไม่มีอำนาจเปนกงสุลแล้ว จะขอลากลับไป การที่จะชำระนั้นเปนธุระของกงสุลคนใหม่

ความก็ยั้งค้ำกันอยู่ กงสุลคนใหม่นั้น ได้จัดให้พระนายไวยวรรณกลงไป รับฟังมาถึงกรุงในวันนั้นแล้ว แลความก็ยังไม่ทันได้ว่ากัน เพราะเขาเพิ่งมาถึง ได้ยินว่ากงสุลคนนี้ คุณพระราชาสนแลสิ่งของที่สมเด็จพระนางเจ้ากรุงลอนดอนฝากมาให้ข้าพเจ้าบ้าง บอกขอเรือให้ลงไปรับ แต่จะเป็นสิ่งไรยังไม่ทราบ”

เรื่องยิงนกในวัดนี้ ถึงแม้จะเป็นเหตุการณ์เล็กน้อยไม่สำคัญเท่าไร ก็ดูจะสร้างความยุ่งพระทัยให้แก่สมเด็จพระจอมเกล้า ฯ เหมือนกัน เพราะเคยได้ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องคล้ายกันในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ ครองราชย์มาทีหนึ่งแล้ว

เราทราบจากประวัติศาสตร์ว่า ระหว่างที่สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวครองราชสมบัติอยู่นั้น สมเด็จพระจอมเกล้า ฯ ทรงผนวชเป็นภิกษุอยู่ เมื่อมีเรื่องฝรั่งยิงนก ชกต่อยกับพระไทยเกิดขึ้นสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ จึงทรงให้พระจอมเกล้า ฯ ตัดสินลงโทษเหล่าพระที่มือหนักเท้าหนักทั้งหลาย

พระองค์จึงตัดสินให้ภิกษุเหล่านั้น นั่งสวดมนต์วิปัสสนากลางแดดเป็นเวลาหลายชั่วโมง มาถึงคราวนี้ ฝรั่งก็ทำผิดอีก ทั้ง ๆ ที่สมเด็จพระจอมเกล้า ฯ เคยทรงตักเตือนห้ามปรามไว้แล้ว ทรงเล่าต่อไปว่า

“แลการซึ่งอังกฤษเข้าไปยิงนกในวัดวาอารามนี้ แต่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้เกิดวิวาทที่วัดเกาะวัดสำเพ็งครั้งหนึ่งแล้ว พระสงฆ์กับอังกฤษตีกัน พระสงฆ์ว่าอังกฤษข่มเหง เข้าไปยิงนกในวัด

อังกฤษก็เถียงว่า นกไม่ใช่สัตว์ของพระสงฆ์เลี้ยงอยู่อย่างเปด ไก่ เปนสัตว์บินอยู่ในอากาศ ไม่มีเจ้าของ

ครั้งนั้นตัดสินกันอย่างไร ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ การก็สงบไป

เมื่อครั้งมิสเตอร์ปากรับหนังสือสัญญาเข้ามาเปลี่ยน ขอทำหนังสืออธิบายสัญญานั้น ข้าพเจ้าก็ได้วิตกว่าวิสัยอังกฤษ วันอาทิตย์แล้วก็เที่ยวยิงนกเล่นเปนปรกติ

ฝ่ายพระสงฆ์ไทยถือลัทธิว่า วัดเปนที่มีอภัยเปนที่อาศัยของนก เนื้อ ปลา ไม่ให้มีผู้ฆ่าผู้ฟัน

ครั้งใครเข้าไปยิงนกในวัด ฤๅจับปลาหน้าวัดก็ว่าเกินเลย จับทุบถองตีโยย ได้ยินความดังนั้นเนื่อง ๆ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ลงวันไว้สำหรับให้โรงเรียนเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตเห็นไปขอประโยชน์ในการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ครั้นอังกฤษเข้ามาค้าขายอยู่มากมาย กลัวจะเข้าทำลายวัดวาอาราม ก่อให้เกิดถ้อยความ
อย่างนี้เนื่อง ๆ ข้าพเจ้าจึงได้ว่ากับท่านเสนาบดีที่ไปพูดกับมิสเตอร์ปาก ให้ว่ากล่าวขอเสีย อย่าให้
อังกฤษเข้าไปยิงนกในวัด

แต่ฝ่ายท่านเสนาบดีเล่า ท่านก็สนัดข้างยิงนกยิงหนูอยู่ด้วยกัน ที่ข้าพเจ้าว่าไปนั้น ท่านจะ
เอาหูใส่หูไม่เอาหูใส่ ท่านจะได้ว่าฤไม่ได่ว่าก็ไม่ทราบ เดียวนี้ท่านว่าท่านได้แล้ว

แต่ส่วนข้าพเจ้าได้ดูหนังสืออธิบายสัญญาที่มิสเตอร์ปากทำนั้น ต่อเมื่อจะเสร็จกันแก้ไขไม่ได้
แล้ว เห็นว่าการอันนี้ไม่มีว่าไว้ จึงได้ว่ากับมิสเตอร์ปากเองว่าวิสัยพระสงฆ์ในพุทธศาสนาถือว่าจะดู
การฆ่าสัตว์ต่อหน้าไม่ได้ แลที่ใดเปนที่วัด ที่นั้นเปนที่ให้อภัยแก่สัตว์ ไม่ให้มีผู้ใดมาฆ่ามาฟันสัตว์ที่
อาศรัยอยู่

แลการที่จะรักษาดังนั้น แผ่นดินต้องเป็นที่พึ่ง นิสัยแผ่นดินจะต้องให้พลเมืองถือศาสนา
ตามใจตัว เพราะฉะนั้นจะขอเสีย อย่าให้อังกฤษยิงนกในวัดแห่งใดแห่งหนึ่งเลย

ความก็ได้เกิดมาแต่หลังครั้งหนึ่งแล้ว มิสเตอร์ปากจดหมายเอาถ้อยคำข้าพเจ้าไป ว่าจะ
บอกกับเซอร์ยอนโบวริงแล้วก็นิ่งไป แลครั้งนี้มาเกิดความอย่างนี้ขึ้นอีก ฝ่ายอังกฤษก็ไม่รู้ถ้อยอยู่ว่าไม่
ผิดความ จะว่ากับกงสุลใหม่ จะตกลงมิตกลงอย่างไรก็ไม่ทราบ ก็ถ้าความมิตกลง เขาบอกกล่าวขึ้น
ไปลอนดอนอย่างไร เมื่อทูตานุทูตอยู่ในกรุงลอนดอน ถ้าเขาต่อว่า ก็โปรดช่วยว่ากล่าวชี้แจง ดังความ
ข้าพเจ้าว่ามานี้ด้วย

อนึ่ง กฎหมายฝ่ายไทย ข้าพเจ้าก็ได้ประกาศไว้แต่ก่อนทำหนังสือสัญญากับอังกฤษว่าอำเภอกอง
ตระเวนน้อย ตัวคนพาลมาก ถิ่นฐานบ้านเกิดของใครใครรักษา ถ้ามีผู้บุกรุกออกอาจเข้ามาก่อการ
ทะเลาะวิวาทตีรันฟันแทงในรั้วในกำแพงที่ถิ่นฐานบ้านของใคร ให้เจ้าบ้านเปนชนะ ผู้บุกรุกเป็นแพ้
ถึงจะมีบาดแผล ก็ไม่ว่าให้ได้เบี้ยปรับเลย

กฎหมายดังนี้ ข้าพเจ้าก็ได้บอกมิสเตอร์ปาก แลได้เขียนคำประกาศฉบับไทยให้ด้วยแล้ว ก็
แลที่อังกฤษยังยิงนกวิวาทกับพระสงฆ์ครั้งนี้ ก็เปนที่ริมพระเจดีย์ อยู่ในกำแพงชั้นในของวัดที่มี
กำแพงถึงสองชั้น มิใช่จะเปนวัดโถงวัดร้างว่างเปล่า เหมือนวัดสวนจรรยาที่วัดฤไม่ใช้วัดเมื่อไรมี”

แต่โชคที่ที่กงสุลอังกฤษคนใหม่นี้ เป็นฝรั่งนิสัยดี กิริยาท่าทางน่ารักน่าเอ็นดู ไม่วางปึงแสด
อำนาจเหมือนกงสุลอังกฤษคนก่อน ๆ สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงพบครั้งแรก ก็พอพระทัยทันที ถึง
กับชมไว้ว่า

“ตัวกงสุล เซอ รอเบิต สจอมเบกนั้น เปนคนพึ่งมาถึงใหม่ ยังไม่รู้ถ้อยสาครยปรกติว่าอย่างไร

ครั้นจะชมมาว่าดี ก็จะเป็นยกยอเรืวนักไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แต่ถึงกระนั้น วิสัยคนจะเป็นอย่างไร ดูหน้าตาท่วงทีก็ไม่ไกลกว่าปรกตินัก เหมือนอย่าง กงสุลหิลเลียเอ เมื่อแรกพอเข้ามา ก็ทำหน้าที่บั้งบั้งซิงโส พอมาอยู่ได้สองสามวัน ก็จะเร่งเอานั่น เอานี้ ครั้งตอบไม่ทันให้ไม่ทัน ก็ขู่ข่มขี้ ว่าจะฟ้องจะร้อง จะเอาเรือบเข้ามาทีเดียว ใช้สายเอกไป ทุกประการขู่ไทยวันก็แต่ละวัน

กงสุลยิลเยนนั้น เห็นเปนสันดานเจ้าทุกข์เจ้าร้อน ออดแอดไม่ยืมแยมแจ่มใส ถึงไม่เปนคน คุร้ายอะไร ก็เปนทุกข์เปนร้อนทอดถอนัก หน้าตาเหนียวเดียว แต่คนนี้เห็นเบิกบานดีได้ยินว่าไปหา คุณพระยาศรีสุริยวงศ์ ไปว่าว่าตัวนั้น ได้เคยไปเป็นกงสุลอยู่มาหลายเมืองแล้ว ก็ไม่เคยไปก่อวิวาทให้ เกิดชุ่นเคืองกับบ้านหนึ่งเมืองใดเลยให้สืบเอาเถิด”

เพราะได้กงสุลอังกฤษใหม่ที่ดี จึงพูดจาประนีประนอมกันได้สำเร็จ เราจ่ายค่าทำแผล ทำขวัญ ให้แก่เขาบ้างตามสมควร ฝ่ายฝรั่งเขาก็รับรองว่าจะไม่ยิงนกในวัดอีก

เพราะความจริงแล้ว เมืองไทยในสมัยนั้นก็มิแต่ป่าดงพงไพร มีนกมีสัตว์เต็มไปหมด ไม่มีค ความจำเป็นที่ฝรั่งมังค่าจะต้องมาแบกปืนเข้าไปยิงเข้าไปยิงนกในวัดวาอารามเลย ในพระราชหัตถ เลขาฉบับต่อมามีข้อความตกลงกันเรียบร้อย

“แลความเรื่องอังกฤษกับพระสงฆ์วัดโสมนัสวิหารตักกันนั้น...กงสุลคนใหม่กับกงสุลคนเก่า พร้อมกันขึ้นมาที่วังกรมวงศา ขอให้นิมนต์พระราชอาคันตุกะผู้ใหญ่มาหลายองค์

แล้วรับว่าซึ่งพวกอังกฤษเข้าไปยิงนกในภายในกำแพงวัดนั้น พวกอังกฤษผิด แต่พระสงฆ์ที่ ลงมือทุบตีนั้นแรงนักไป อังกฤษถูกเจ็บแตกหักมาก จะขอให้เสียค่ายาให้ แลขอให้ทำขวัญเสียบ้างให้ ความเปนแล้วกัน

ตั้งแต่นั้นไปกงสุลคนใหม่จะประกาศ ห้ามมิให้อังกฤษเข้าไปยิงนกในวัดใดวัดหนึ่งเลยเปน อันขาด

แต่พวกอังกฤษพอใจเข้าไปเที่ยวทำวัดอยู่มาก เมื่อเข้าไปดี ๆ ขอย่าให้พระสงฆ์ห้าม ถ้าใคร เข้าไปยิงปืนที่ในวัดให้กลุ่มรวมกันจะเอาตัวมาส่งที่กงสุล กงสุลจะทำโทษให้ แลกเงินทำขวัญอังกฤษ นั้น กรมวงศาธิบดีจะใช้ให้สามชั่ง กับค่ายาโดยสมควร พระสงฆ์ไม่ต้องเสีย ซึ่งกงสุลมาว่าความครั้งนี้ก็ เปนอ่อนน้อมเรียบร้อยอยู่ ไม่เอิกเกริกเกะกะเหมือนครั้งหิลเลียเอ”

ตกลงเรื่องนี้ก็จบได้อย่างดี พวกพระภิกษุนักมวยทั้งหลายนั้น ก็ไม่มีผู้ใดถูกลงโทษ ไม่ต้องนั่ง สวดมนต์วิปัสสนากลางแดดเหมือนนักบวชในร่มพุทธศาสนาสมัยพระนั่งเกล้า ๆ ความจริงถ้าฝรั่ง อังกฤษไม่เริ่มต้นด้วยเอาปืนมากระทุ้งพระท่าน ก็คงจะไม่ต้องเจ็บตัวถึงขั้นนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระอริยมุนีนั้น ก่อนบวชท่านชื่อทับ ผู้เขียนเข้าใจว่าคงจะเป็นเจ้าอาวาสของวัดโสมนัสวิหารในขณะนั้น ท่านได้เลื่อนยศเป็นพระพรหมมุนีในปีนั้นเอง และเป็นภิกษุที่สำคัญตลอดแผ่นดินของรัชกาลที่ 4 ถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นถึง สมเด็จพระวันรัตน์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้